

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS
pārbaudes lietā Nr. 2024-06-5G
Rīgā

30.01.2024.

Nr. 6-6/4

[Personai A]
[e-pasta adrese]

Rīgas valstspilsētas pašvaldības bāriņtiesai
bt@riga.lv

Rīgas pilsētas tiesai
rigas.pilseta@tiesas.lv

Par Rīgas valstspilsētas pašvaldības bāriņtiesas rīcību, kavējot civillietas, kas skar aizgādības un saskarsmes tiesības, izskatīšanu

Tiesībsargs ir izskatījis Jūsu iesniegumu (reģistrēts [..]) un tā papildinājumu (reģistrēts [..]) par Rīgas bāriņtiesas (turpmāk tekstā – Bāriņtiesa) rīcību, neievērojot labas pārvaldības principu un kavējot civillietas izskatīšanu tiesā. Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 24. panta otrajā daļā noteikto, izskatījis Jūsu iesniegumu, tiesībsargs ierosināja pārbaudes lietu.

Iesniegumu adresējāt arī Bāriņtiesai un Rīgas domes priekšsēdētājam.

Tiesībsarga funkcija ir veicināt privātpersonas cilvēktiesību aizsardzību, sekmēt vienlīdzīgas attieksmes principa ievērošanu un jebkāda veida diskriminācijas novēršanu un sekmēt, lai valsts vara tiktu īstenota tiesiski, lietderīgi un atbilstoši labas pārvaldības principam. Tiesībsarga kompetencē ir pārliecināties, vai valstī ir izveidots tiesību aizsardzības mehānisms un vai tas darbojas efektīvi.¹

¹ Tiesībsarga likuma 11. pants.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 2. un 3. punktā noteikto tiesībsargs izskata sūdzības par bērna tiesību pārkāpumiem, īpašu uzmanību pievēršot valsts vai pašvaldību iestāžu un to darbinieku izdarītajiem pārkāpumiem un iesniedz priekšlikumus, kas veicina bērna tiesību ievērošanu.

Vispusīgai situācijas izpratnei tiesībsargs lūdza informāciju Bāriņtiesai un Rīgas pilsētas tiesai (turpmāk – Tiesa). Izvērtējot tiesībsarga rīcībā esošos dokumentus un informāciju kopsakarā ar tiesisko regulējumu, konstatējams sekojošais.

[1] Pārbaudes lietā konstatētie faktiskie apstākļi

2022. gada 5. maijā Tiesā ierosināta civillietā Nr.[...] Jūsu prasībā pret bērna tēvu par bērna dzīves vietas noteikšanu. 2022. gada 5. maijā Tiesa lūdza Bāriņtiesai atzinumu civillietā Jūsu prasībā par bērna dzīvesvietas noteikšanu. Bāriņtiesā uzsākta lieta Nr.3.3./92-2022.

2022. gada 10. novembrī Tiesā pieņemta bērna tēva pretprasība par saskarsmes tiesību izmantošanas kārtības noteikšanu Jums ar dēlu.

2022. gada 10. novembrī no Bāriņtiesas saņēmāt paziņojumu Nr.BT-22-9035-ap, ka Tiesa lūdz atzinumu par bērna interesēm atbilstošāko risinājumu. Bāriņtiesa lietu izskatīs sēdē 2022. gada 23. novembrī. Uz bāriņtiesas sēdi nav jāierodas.

2022. gada 23. novembrī Bāriņtiesa pieņēma lēmumu Nr.1.3./2060, nolemjot atzīt, ka bērna interesēs ir noteikt dzīvesvietu pie Jums. Ņemot vērā, ka Bāriņtiesa 2022. gada 23. novembra sēdē nebija lēmusi par bērna tēva pretprasību, kurā lūgts noteikt saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību Jums ar dēlu, tad Tiesa 2022. gada 28. novembra sēdē uzlika pienākumu Bāriņtiesai sniegt atzinumu.

2023. gada 6. janvārī no Bāriņtiesas saņēmāt paziņojumu Nr.BT-23-154-ap, ka Bāriņtiesa

2023. gada 18. janvārī aicina uz sēdi, kurā tiks lemts pat atzinuma sniegšanu Tiesai par saskarsmes tiesības kārtības noteikšanu bērnam.

2023. gada 18. janvārī Bāriņtiesa pieņēma lēmumu Nr.1.3./109, nolemjot: 1) atzīt, ka bērna interesēs ir noteikt dzīvesvietu pie tēva; 2) atzīt, ka bērna interesēs nav noteikt dzīvesvietu pie mātes – pie Jums; 3) atzīt, ka bērna interesēs ir Jums izmantot saskarsmes tiesību ar bērnu šādā kārtībā: mācību gada laikā katru mēneša nepāra nedēļas nogalē no piektdienas plkst. 15.00, paņemt bērnu no izglītības iestādes, līdz pirmdienas plkst. 17.00, nogādāt bērnu viņa dzīvesvietā; mācību gada laikā katra mēneša pāra nedēļas trešdienās no plkst. 13.00 vai pēc mācību stundu beigām, paņemt bērnu no izglītības iestādes, līdz ceturtdienas plkst. 17.00, nogādāt bērnu viņa

dzīvesvietā; vasaras periodā katra mēneša trešajā un ceturtajā nedēļā, no attiecīgās nedēļas pirmdienas plkst.9:00, paņemt bērnu no viņa dzīvesvietas, līdz attiecīgās nedēļas svētdienas plkst.21.00, nogādājot bērnu viņa dzīvesvietā; svētku, svinamajās dienās un izglītības iestādes rudens, ziemas un pavasara brīvlaikos saskaņā ar bērna tēva pretpasības pieteikuma 1.4.-1.7. apakšpunktā ieskaitot norādīto kārtību; 4)noteikt, ka vecākam, pie kura atrodas bērns, ir pienākums ievērot bērna dienas režīmu un ārpuskolas nodarbību, tajā skaitā sacensību, grafiku.

Bāriņtiesa lietas dalībniekiem nosūtītajā paziņojumā par sēdi 2023. gada 18. janvārī norādījusi, ka saskaņā ar Rīgas Domes 2014. gada 25. novembra nolikuma Nr.97 „Rīgas bāriņtiesas nolikums” 12. punktu Bāriņtiesa pieņem apmeklētājus divas reizes nedēļā pirmdienās un ceturtdienās. Sēde notikusi trešdienā, tātad iepazīties ar lietu bijis iespējams tikai pirmdien, ko arī Jūsu pilnvarotā persona izdarījusi. Bērna tēvs dienu pirms sēdes 2023. gada 17. novembrī iesniedzis papildu dokumentus, ar kuriem Jums nav bijis iespējams iepazīties pirms bāriņtiesas sēdes.

2023. gada 18. janvāra sēdē Bāriņtiesas locekle izturējusies pret Jums pazemojoši, neatļaujot izteikties, izdarot vienpersoniskus secinājumus. Bāriņtiesa, Jums negaidot, izlēmusi arī jautājumu par bērna dzīvesvietas noteikšanu, lai gan Tiesa bija uzdevusi sniegt atzinumu tikai par saskarsmes tiesību izmantošanas kārtības noteikšanu. Arī no Bāriņtiesas sēdes protokola ir konstatējams, ka sēdē sarunas risinājušās tikai par saskarsmi.

Ņemot vērā Bāriņtiesas pieļautos pārkāpumus, 2023. gada 7. februārī Tiesa atkārtoti uzlikusi pienākumu Bāriņtiesai sniegt atkārtotu atzinumu, jo uz to brīdi spēkā bijuši divi savstarpēji pretēji atzinumi.

2023. gada 14. jūnijā notikusi trešā Bāriņtiesas sēde lietā Nr.3.3./92-2022, kurā lemts par atzinuma sniegšanu Tiesai par bērna dzīvesvietas noteikšanu, saskarsmes tiesības kārtības noteikšanu.

2023. gada 14. un 15. jūnijā Bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par atzinuma sniegšanu Tiesai, nolemjot atzīt, ka bērna dzīvesvieta nosakāma pie tēva, bet Jums - saskarsmes tiesības izmantošanas kārtība ar dēlu.

10 darba dienas pēc Bāriņtiesas sēdes Jūs nebijāt saņēmusi Bāriņtiesas lēmumu, tāpēc nevarējāt pirms tiesas sēdes ar to iepazīties un sagatavoties papildu pierādījumus iesniegšanai Tiesai.

2023. gada 6. jūlijā vērsāties ar lūgumu Bāriņtiesā nekavējoties atsūtīt lēmumu un paskaidrot iemeslus, kuru dēļ termiņā Jums nav izsniegts atzinums.

2023. gada 14. jūlijā Bāriņtiesa Jums atbildējusi, ka, ņemot vērā lietas apjomu, juridisko sarežģītību un Bāriņtiesas locekļu noslodzi un attaisnotu prombūtni, lēmumu par atzinuma sniegšanu Tiesai nav iespējams sagatavot 10 darba dienu laikā. Lēmumu lietas dalībniekiem un Tiesai solīja nosūtīt līdz 2023. gada 7. augustam. Tāda Bāriņtiesas rīcība kavējusi civillietas izskatīšanu Tiesā.

[2] Tiesiskais regulējums

[2.1] Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20. panta trešā daļa nosaka, ka lietas, kas saistītas ar bērna tiesību vai interešu nodrošināšanu, tiesā izskatāmas ārpus kārtas.

Bāriņtiesu likuma 4.panta otrajā daļā noteikts, ka bāriņtiesa prioritāri nodrošina bērna tiesību un tiesisko interešu aizsardzību.

Civilprocesa likuma 244.⁹ panta otrā daļa paredz, ka lietā, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām, tiesa pēc savas iniciatīvas vai lietas dalībnieka lūguma pieprasa attiecīgās bāriņtiesas atzinumu un uzaicina tās pārstāvi piedalīties tiesas sēdē, kā arī noskaidro bērna viedokli, ja bērns ir spējīgs to formulēt, ņemot vērā viņa vecumu un brieduma pakāpi.

Civilprocesa likuma 126. pants nosaka, ka institūcijas atzinumu tiesa novērtē kā pierādījumu.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 148. panta pirmajā daļā noteikto pēc lietas ierosināšanas prasības pieteikumu nekavējoties nosūta atbildētājam uz oficiālo elektronisko adresi vai ierakstītā pasta sūtījumā un nosaka termiņu rakstveida paskaidrojuma iesniegšanai — lietās, kas skar bērnu, — ne ilgāku par 15 dienām no prasības pieteikuma nosūtīšanas dienas.

Civilprocesa likuma 93. panta trešā daļa nosaka, ka pierādījumus iesniedz tiesā ne vēlāk kā 14 dienas pirms tiesas sēdes, ja tiesnesis nav noteicis citu termiņu pierādījumu iesniegšanai.

Civilprocesa likuma 46. pantā noteikts, ka procesuālās darbības izpilda likumā noteiktajos termiņos. Ja procesuālie termiņi nav noteikti likumā, tos nosaka tiesa vai tiesnesis. Tiesas vai tiesneša noteiktā termiņa ilgumam jābūt tādām, lai procesuālo darbību varētu izpildīt. Procesuālo darbību izpildīšanai nosaka precīzu datumu vai termiņu līdz noteiktam datumam, vai laika periodu (gados, mēnešos, dienās vai stundās). Ja procesuālā darbība nav jāizpilda noteiktā datumā, to var izpildīt visā noteiktā termiņa laikā. Termiņu var noteikt, norādot arī notikumu, kuram katrā ziņā jāiestājas. Ja likumā tiesai vai tiesnesim ir noteikti termiņi lietu izskatīšanai vai citu procesuālo darbību izpildīšanai un par attiecīgās procesuālās darbības veikšanu paziņo lietas dalībniekam saskaņā ar Civilprocesa likuma 56.² pantu, bet attiecīgās procesuālās darbības izpilde likumā noteiktajā termiņā nav iespējama, tiesa vai tiesnesis ir tiesīgs noteikt saprātīgāku un garāku termiņu.

Pamatojoties uz Bāriņtiesu likuma 50. panta pirmajā punktā noteikto, Bāriņtiesa pēc tiesas pieprasījuma sniedz atzinumus, kas nepieciešami, lai noteiktu kārtību, kādā izmantojamās saskarsmes tiesības un tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu.

Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumu Nr.1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi" 98.¹ un 98.² punktā noteikts, ka atzinumu, kuru bāriņtiesa sniedz pēc tiesas pieprasījuma, sagatavo kā bāriņtiesas lēmumu un pieņem bāriņtiesas sēdē bez tās personas klātbūtnes, kuras intereses skar atzinums tiesai. Atzinumu tiesai noformē rakstiski un apzīmogo. Bāriņtiesa pēc savas iniciatīvas lietu var izskatīt tās personas klātbūtnē, uz kuru attiecas atzinums tiesai. Pēc tiesas pieprasījuma saņemšanas bāriņtiesa informē tiesu par termiņu, kādā tiks sagatavots atzinums tiesai, un nosūta minēto informāciju konkrētās lietas dalībniekam, lūdzot tos 20 dienu laikā rakstveidā izteikt viedokli par jautājuma izskatīšanu bāriņtiesas sēdē, kā arī 30 dienu laikā, skaitot no dienas, kad bāriņtiesa nosūtījusi informācijas pieprasījumu konkrētās lietas dalībniekam, sniegt papildu viedokli un pierādījumus.

[2.2] Ministru kabineta noteikumu Nr.1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi” 45. punkts nosaka, ka par bāriņtiesas sēdes norises laiku un vietu administratīvā procesa dalībniekam, tulkam, speciālistam un institūcijai, kuras kompetencē ir sniegt atzinumu izskatāmajā lietā, paziņo vismaz 10 darbdienas pirms bāriņtiesas sēdes. Ja tas atbilst bērna vai aizgādībā esošas personas interesēm, minēto termiņu var saīsināt, to īpaši pamatojot uzaicinājumā. Uzaicinājumu uz bāriņtiesas sēdi nosūta Paziņošanas likumā noteiktajā kārtībā.

Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikuma Nr.1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi" 70. punkts nosaka, ka bāriņtiesa lēmumu rakstiski noformē un apzīmogo un tā norakstu, Paziņošanas likumā noteiktajā kārtībā, nosūta administratīvā procesa dalībniekam 10 darbdienu laikā pēc lēmuma pieņemšanas.

[3] Bāriņtiesas un Tiesas sniegtā informācija

[3.1] Bāriņtiesa 2023. gada 12. septembrī vēstulē Nr. BT-23-8449-nd tiesībsargam sniegusi šādu informāciju.

2022. gada 5. maijā Bāriņtiesā saņemts Tiesas lūgums sniegt atzinumu par bērna dzīvesvietas noteikšanu.

2022. gada 10. novembrī Bāriņtiesā saņemta Tiesas vēstule, no kuras redzams, ka Tiesa Jums paskaidrojuma sniegšanai nosūtījusi bērna tēva pretprasību par saskarsmes tiesību izmantošanas kārtības noteikšanu Jums ar dēlu. Tiesa nebija lūgusi Bāriņtiesu sniegt atzinumu par pretprasību.

Lēmumu par atzinuma sniegšanu Tiesai par bērna dzīvesvietas noteikšanu Bāriņtiesa pieņēma 2022. gada 23. novembrī un nosūtīja abiem vecākiem 2022. gada 28. novembrī.

2022. gada 29. novembra sēdē Tiesa uzdeva Bāriņtiesai sniegt atzinumu par bērna tēva pretprasību par saskarsmes kārtības noteikšanu dēlam ar Jums. Rakstiska Tiesas pieprasījuma nav.

Lēmumu par atzinuma sniegšanu Tiesai Bāriņtiesa pieņēma 2023. gada 18. janvārī. Atzinums Tiesai nosūtīts 2023. gada 6. februārī, Jūsu un bērna tēva pilnvarotajām pārstāvēm - 2023. gada 7. februārī.

Bāriņtiesa paskaidro, lai gan Tiesa uzdeva Bāriņtiesai sniegt atzinumu par bērna tēva pretprasību par saskarsmes kārtības noteikšanu dēlam ar Jums, Bāriņtiesas sēdes laikā saņemtā informācija no Jums par bērna vajadzību nodrošināšanu sēdes sastāvam radījis šaubas par 2022. gada 23. novembrī pieņemtā lēmuma atbilstību bērna interesēm, tādēļ pēc savas iniciatīvas 2023. gada 18. janvāra sēdē vērtēja arī jautājumu par bērna dzīvesvietas noteikšanu.

2023. gada 7. februāra sēdē Tiesa konstatējusi, ka Bāriņtiesa ir pieļāvusi procesuālu pārkāpumu, t.i., Bāriņtiesas 2023. gada 6. janvāra uzaicinājumā uz Bāriņtiesas sēdi vecākiem norādīts, ka 2023. gada 18. janvārī tiks lemts par atzinuma sniegšanu Tiesai par saskarsmes tiesības kārtības noteikšanu bērnam ar ģimenē nedzīvojušo vecāku, bet netika norādīts, ka tiks lemts par bērna dzīvesvietas noteikšanu. Tādēļ Tiesa uzdevusi Bāriņtiesai pieņemt jaunu atzinumu lietā. Rakstiska Tiesas pieprasījuma nav.

2023. gada 26. aprīļa sēdē Bāriņtiesa nolēmusi atlikt lietas izskatīšanu, lai iepazītos ar vecāku iesniegtajiem apjomīgajiem dokumentiem, izvērtētu prasību un pretprasības papildinājumus un varētu sniegt bērna interesēm atbilstošu atzinumu.

Lēmumu par atzinuma sniegšanu Tiesai Bāriņtiesa pieņēma 2023. gada 14. - 15. jūnijā.

2023. gada 14. jūlijā Bāriņtiesa nosūtīja Jūsu pilnvarotajai pārstāvei atbildi uz iesniegumu, ka, ņemot vērā lietas apjomu, juridisko sarežģītību un Bāriņtiesas locekļu noslodzi un attaisnotu prombūtni, lēmumu par atzinuma sniegšanu Tiesai nav iespējams sagatavot 10 darba dienu laikā. Tika informēts, ka lēmums tiks sagatavots un nosūtīts lietas dalībniekiem un Tiesai līdz 2023. gada 7. augustam. Minētajā datumā atzinums nosūtīts Jūsu un bērna tēva pilnvarotajām pārstāvēm.

Bāriņtiesa atzinusi, ka 2022. gada 23. novembrī, pieņemot lēmumu par atzinuma sniegšanu Tiesai, ar kuru tika nolemts, ka bērna dzīvesvieta būtu nosakāma pie Jums, Bāriņtiesas sastāvs nebija izvērtējis visus lietā esošos materiālus kopsakarā, kā rezultātā tika pieņemts bērna interesēm neatbilstošs atzinums, secīgi, kas noveda pie situācijas, ka Bāriņtiesai bija nepieciešams pieņemt

vairākus atzinumus, kā tas norādīts iepriekš, kas paildzināja civillietas izskatīšanu, ko Bāriņtiesa arī apzinās un turpmāk savā darbā nepieļaus attiecīgās situācijas atkārtotanos.

Labas pārvaldības principa mērķis ir realizēt personu tiesību vai tiesisko interešu aizsardzību publiskās varas un ikvienas privātpersonas publiski tiesiskajās attiecībās. Ņemot vērā, ka atzinums skar bērnu, kura intereses Bāriņtiesai ir jāaizstāv, Bāriņtiesas sastāvam 2023. gada 18. janvārī, konstatējot, ka iepriekš pieņemtais atzinums neatbilst faktiskajai situācijai un attiecīgi bērna interesēm, Bāriņtiesai bija pienākums pieņemt jaunu atzinumu, kas atbilstu esošajai situācijai. Bāriņtiesa lūgusi ņemt vērā, ka atzinums nav administratīvais akts, bet ir tikai Bāriņtiesas viedoklis, tādējādi Jums ar minētajiem atzinumiem netika ierobežotas tiesības, kā arī netika pieņemts lēmums Jums par labu, t.i., ar pieņemtajiem atzinumiem Jums netika radīts personas subjektīvo tiesību pārkāpums vai tiesisko interešu aizskārums, jo galīgo noregulējumu pieņem Tiesa.

Attiecībā par nokavēto termiņu lēmuma par atzinuma nosūtīšanu lietas dalībniekiem un Tiesai, Bāriņtiesa paskaidro, ka attiecīgais problēmjaucējums ir apzināts un tiek risināts plašākā mērogā. Bāriņtiesa ir ierosinājusi priekšlikumus grozījumiem Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumos Nr.1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi", ar mērķi panākt risinājumu līdzīgās situācijās, apjomīgās un juridiski sarežģītās lietās, lai arī normatīvajos aktos būtu noteikta kārtība, kādā procesuāli būtu iespējams pagarināt lēmuma sagatavošanas termiņu, ja objektīvu iemeslu dēļ lēmumu nav iespējams sagatavot un nosūtīt procesa dalībniekiem 10 darba dienu laikā.

[3.2] Bāriņtiesa pēc tiesībsarga lūguma nosūtījusi informācijai Bāriņtiesas Jums 2023. gada 7. augustā nosūtīto atbildi Nr.BT-23-7314-nd uz 2023. gada 26. jūlija iesniegumu. Bāriņtiesa sniegusi Jums skaidrojumu par Jūsu iesniegumā pausto kritiku Bāriņtiesas darbam, nesaskatot trūkumus Bāriņtiesas rīcībā un neatzīstot, ka Jūsu tiesības, savlaicīgi neizsniedzot atzinumu, būtu aizskartas. Bāriņtiesa norādījusi, ka lēmums Jums ir nolasīts. Tādēļ paudusi neizpratni, kādu iemeslu dēļ Jums ir kavēta sagatavošanās tiesai un kā tieši tiek pārkāptas bērna tiesības.

[3.3] Atbildot tiesībsarga lūgumam sniegt informāciju saistībā ar civillietu Nr.[..], Tiesas priekšsēdētāja sniegusi šādu informāciju.²

Ar Tiesas tiesneša 2022. gada 5. maija lēmumu pieņemts Jūsu prasības pieteikums pret bērna tēvu par bērna dzīvesvietas noteikšanu. 2022. gada 5. maijā Bāriņtiesai nosūtīts lūgums sniegt atzinumu par bērna dzīvesvietas noteikšanu.

² Rīgas rajona tiesas 2023. gada 14. septembra vēstule Nr. 1-5/24.

Ar Tiesas tiesneša 2022. gada 10. novembra lēmumu rezolūcijas veidā pieņemta bērna tēva pretprasība, kurā lūgts Jums noteikt saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību ar bērnu. Pretprasības pieteikums 2022. gada 10. novembrī nosūtīts Bāriņtiesai atzinuma sniegšanai un Jums paskaidrojumu sniegšanai līdz 2022. gada 25. novembrim. Tiesā 2022. gada 28. novembrī saņemts Bāriņtiesas 2022. gada 23. novembra lēmums, ar kuru atzīts, ka bērna interesēs ir noteikt dzīvesvietu pie Jums.

Ņemot vērā, ka pretprasība Tiesā iesniegta īsu brīdi pirms sēdes, uz Tiesas sēdi 2022. gada 29. novembrī Bāriņtiesa nebija sagatavojusi atzinumu jautājumā par saskarsmes tiesību izmantošanas kārtības noteikšanu. Bāriņtiesas pārstāve sēdē paskaidrojusi, ka par pretprasību par saskarsmes tiesību noteikšanu Bāriņtiesai jātaisa jauns atzinums. Bāriņtiesas pārstāve informējusi, ka Bāriņtiesas sēde varētu būt 2023. gada 18. janvārī, savukārt lēmums sagatavots februāra pirmajā nedēļā. Ievērojot minēto, lietas izskatīšana atlikta uz 2023. gada 7. februāri, uzliekot pienākumu Bāriņtiesai sniegt atzinumu par saskarsmes tiesību izmantošanas kārtības noteikšanu. 2023. gada 7. februārī Tiesā saņemts Bāriņtiesas 2023. gada 18. janvāra lēmums, ar kuru atzīts, ka bērna interesēs nav noteikt dzīvesvietu pie mātes. Bērna interesēs ir noteikt dzīvesvietu pie tēva un mātei noteikt saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību ar bērnu. Tiesas sēdē 2023. gada 7. februārī Tiesa konstatējusi, ka Bāriņtiesa pieļāvusi būtisku procesuālu pārkāpumu lēmuma pieņemšanā. Bāriņtiesa lietas dalībniekiem paziņoja, ka sēdē 2023. gada 18. janvārī tiks skatīts jautājums par saskarsmes tiesību izmantošanas kārtības noteikšanu, nepaziņojot lietas dalībniekiem, ka tiks skatīts jautājums arī par bērna dzīvesvietas noteikšanu. Tāpat Tiesas sēdē noskaidrots un tas apstiprinās ar Bāriņtiesas 2023. gada 18. janvāra sēdes protokolu, ka Bāriņtiesas sēdē nav lemts jautājums par bērna dzīvesvietas noteikšanu. Bāriņtiesas sēdē puses iztaujātas par saskarsmes tiesību jautājumiem. Savukārt Bāriņtiesas 2023. gada 18. janvāra lēmumā redzams, ka bērna interesēs ir noteikt dzīvesvietu pie tēva, bet mātei nosakāma saskarsmes kārtība ar bērnu. Tiesa secinājusi, ka Bāriņtiesa ar 2023. gada 18. janvāra lēmumu izlēmusi jautājumu par bērna dzīvesvietu, par kuru Bāriņtiesas sēdē nav lemts. Ņemot vērā pieļautos procesuālos pārkāpumus Bāriņtiesas 2023. gada 18. janvāra lēmuma pieņemšanā, tiesa uzlika pienākumu Bāriņtiesai sniegt atzinumu par bērna dzīvesvietas noteikšanu un saskarsmes tiesību izmantošanas kārtības noteikšanu. Bāriņtiesas pārstāve informējusi, ka sēde varētu būt 2023. gada 12. aprīlī un 10 dienu laikā tiktu sagatavots lēmums. Ievērojot minēto, lietas izskatīšana noteikta 2023. gada 18. maijā. 2023. gada 12. aprīlī Bāriņtiesa informējusi Tiesu, ka Bāriņtiesas sēde notiks 2023. gada 26. aprīlī. Savukārt 2023. gada 16. maijā Tiesā saņemta Bāriņtiesas informācija, ka lietu par atzinuma sniegšanu Tiesai plānots izskatīt 2023. gada 7. jūnijā.

Tiesa atlikusi lietas izskatīšanu 2023. gada 18. maijā, jo Bāriņtiesa nebija pieņēmusi lēmumu izskatāmajā lietā. Tiesā 2023. gada 7. augustā saņemts Bāriņtiesas 2023. gada 14. - 15.jūnija lēmums, ar kuru atzīts, ka bērna interesēs nav noteikt bērna dzīvesvietu pie mātes. Bērna interesēs ir noteikt dzīvesvietu pie tēva, bet mātei noteikt saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību ar bērnu. Lieta tiesā pēc būtības izskatīta 2023. gada 30. augustā, nosakot nolēmuma sagatavošana datumu 2023. gada 29. septembrī.

Tiesa informējusi, ka konkrētajā lietā nenoteica Bāriņtiesai termiņu atzinuma sagatavošanai, līdz ar to nav pamata secināt, ka Bāriņtiesa apzināti kavējusies ar atzinuma sagatavošanu. Tiesa lietas izskatīšanas datumu nosaka, ņemot vērā Bāriņtiesas noslodzi un iespējas atzinuma sagatavošanā.

[4] Secinājumi un rekomendācijas

[4.1] Tiesai un bāriņtiesai normatīvajos aktos ir noteikta kompetence un funkcijas, kuru ietvaros tās darbojas. Lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, vecāku strīdu izšķir tiesa. Savukārt bāriņtiesa pēc tiesas pieprasījuma civillietā sniedz atzinumu. Bāriņtiesas atzinuma mērķis – sniegt tiesai kompetentas iestādes izvērtējumu, kā būtu izšķirams strīds bērna interesēs. Bāriņtiesas atzinums ir obligāts civillietas izskatīšanā. Bez Bāriņtiesas atzinuma nav pieļaujama vecāku strīda izšķiršana tiesā. Bāriņtiesai atzinums Tiesai jāsniedz tās noteiktajos termiņos. Tiesas priekšsēdētāja atzinusi, ka civillietā Nr.[..] tiesnesis nav noteicis Bāriņtiesai termiņus atzinuma sniegšanai kā to paredz Civilprocesa likuma 46. pants. Piemēram, 2022. gada 5. maija paziņojumā Tiesa ir noteikusi termiņu ziņu sniegšanai pagaidu lēmuma pieņemšanai, bet nav noteikusi termiņu Bāriņtiesas atzinuma sniegšanai.

Tiesas priekšsēdētāja norādījusi, ka, nosūtot Jums paziņojumu par pretpasības pieteikumu 2022. gada 10. novembrī, vienlaicīgi tas nosūtīts arī Bāriņtiesai atzinuma sniegšanai. Savukārt Bāriņtiesa norādījusi, ka minētajā paziņojumā, kas Bāriņtiesā saņemts 2022. gada 10. novembrī, Tiesa nebija lūgusi Bāriņtiesu sniegt atzinumu par pretpasību. Iepazīstoties ar Bāriņtiesas pievienoto paziņojumu no Tiesas, tiesībsargs piekrīt Bāriņtiesai.

Divās sēdēs Tiesa vienojās ar Bāriņtiesu par atzinuma sniegšanas termiņu, izprasot Bāriņtiesas iespējas, kādā termiņā tā varētu sniegt atzinumu. 2022. gada 29. novembra sēdē Bāriņtiesa informēja, lēmumu varētu pieņemt 2023. gada 18. janvārī un sagatavot februāra pirmajā nedēļā. Tiesas sēde atlikta uz 2023. gada 7. februāri. Bāriņtiesa minētajā datumā - Tiesas sēdes dienā – iesniegusi atzinumu. Tiesas sēdē 7. februārī Bāriņtiesa informējusi, ka jauna atzinuma sagatavošanai sēde varētu būt 2023. gada 12. aprīlī un 10 darba dienu laikā tiktu sagatavots lēmums. Ievērojot minēto, Tiesa lietas izskatīšanu noteikusi 2023. gada 18. maijā. Tomēr

Bāriņtiesas atzinums Tiesā saņemts vien 7. augustā. Tādēļ lieta Tiesā izskatīta 2023. gada 30. augustā.

Secināms, ka Tiesa civillietā Nr.[..] neievēroja Civilprocesa likuma 46. pantā noteikto par procesuālo termiņu noteikšanu un tas kavēja civillietas izskatīšanu.

Piemēram, lai gan Tiesa jau 2022. gada 5. maijā nosūtīja lūgumu sniegt atzinumu, Bāriņtiesa atzinumu pieņēma 23. novembrī un Tiesai nosūtīja dienu pirms Tiesas sēdes - 28. novembrī.

[4.2] No publiski pieejamās informācijas³ ir redzams, ka pēc Jūsu prasības pieteikuma saņemšanas Tiesas sēde notikusi 2022. gada 30. maijā, izlemjot par bērna pagaidu dzīvesvietu. Savukārt nākamā Tiesas sēde notikusi pēc gandrīz pusgada – 2022. gada 29. novembrī. Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktais, ka lietas, kas saistītas ar bērna tiesību vai interešu nodrošināšanu, tiesā izskatāmas ārpus kārtas, nozīmē, ka lieta jāizskata iespējami īsākā, bet saprātīgā termiņā. No Tiesas priekšsēdētājas atbildes nav izsecināms, kādu iemeslu dēļ Tiesas sēde tika noteikta pēc nepilna pusgada.

Secināms, ka civillietā Nr.[..] Tiesa nav vadījies pēc Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20. panta trešajā daļā noteiktā.

[4.3] Bāriņtiesas atzinums ir viens no pierādījumiem civillietā un pakļauts tādai pat Tiesas pārbaudei kā ikviens pierādījums. Ar Ministru kabineta 2020. gada 22. septembra noteikumiem Nr. 592 "Grozījumi Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumos Nr. 1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi" tika izdarītas izmaiņas, būtiski mainot atzinuma pēc tiesas pieprasījuma sagatavošanas kārtību, paredzot termiņus procesuālo darbību veikšanai.

Ministru kabineta noteikumu projekta „Grozījumi Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumos Nr. 1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācija) ir norādīts: "Vienlaikus ar šiem grozījumiem paredzams veicināt personu izpratni par bāriņtiesas lomu tiesvedības procesā, kas izriet no aizgādības tiesībām, stiprinot bāriņtiesas sagatavotā atzinuma būtību un jēgu – ka tas nav galīgais noregulējums tiesvedībā, bet ir tikai viens no pierādījumiem civillietā un iebildumi par to vai papildus pierādījumi ir iesniedzami tiesā.”⁴

³ <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/e-pakalpojumi/tiesvedibas-gaita>

⁴ Ministru kabineta noteikumu projekta „Grozījumi Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumos Nr. 1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija); <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40488796>.

Lai puses spētu sagatavot iebildumus iesniegšanai tiesā par bāriņtiesas atzinumu vai papildu pierādījumus, ir nepieciešams laiks. Ņemot vērā, ka likumdevējs ir paredzējis, ka pierādījumus iesniedz tiesā ne vēlāk kā 14 dienas pirms tiesas sēdes, tiesai, nodrošinot pušu tiesības, ir jāparedz tādi procesuālie termiņi, lai pēc bāriņtiesas atzinuma saņemšanas tiesā pusēm būtu saprātīgs laiks iebildumu un pierādījumu sagatavošanai un iesniegšanai.

Civillietā Nr. [...] Bāriņtiesa vienu no pierādījumiem lietā – institūcijas atzinumu iesniedza Tiesai neilgi pirms Tiesas sēdes vai pat sēdes dienā. Bāriņtiesa atzinumu arī abiem vecākiem nosūtījusi vienlaicīgi ar Tiesu, tādēļ pusēm objektīvi nebija iespējams īstenot savas Civilprocesa likuma 74. panta otrās daļas 9. punktā paredzētās tiesības celt iebildumus pret citu lietas dalībnieku lūgumiem, argumentiem un apsvērumiem, konkrēti – par Bāriņtiesas atzinumu.

Secināms, ka Tiesā civillietā Nr. [...] tika ierobežotas Civilprocesa likuma 74. panta otrās daļas 9. punktā noteiktās pušu tiesības celt iebildumus pret citu lietas dalībnieku lūgumiem, argumentiem un apsvērumiem

[4.4] Ar Ministru kabineta 2020. gada 22. septembra noteikumiem Nr. 592 "Grozījumi Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumos Nr. 1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi" būtiski mainot atzinuma pēc tiesas pieprasījuma sagatavošanas kārtību, izmaiņu mērķis ir bāriņtiesas darba efektivitātes uzlabošana, vienlaikus neierobežojot personas līdzdalības tiesības procesā iestādē.⁵ Tātad izmaiņas tika ieviestas, lai palielinātu bāriņtiesas darba efektivitāti atzinuma sniegšanai tiesā.

Bāriņtiesa ir atzinusi, ka nav ievērojusi Bāriņtiesas darbības noteikumos noteikto termiņu lēmuma nosūtīšanai lietas dalībniekiem. Norādījusi, ka situācija ir apzināta un tiek risināts plašākā mērogā, ierosinot priekšlikumus grozījumiem Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumos Nr.1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi", lai objektīvu apstākļu dēļ būtu iespējams pagarināt lēmuma nosūtīšanas termiņu.

Savukārt Jums Bāriņtiesa 2023. gada 14. jūlija vēstulē Nr. BT-23-5783-ap norādījusi, ka, ņemot vērā lietas apjomu, juridisko sarežģītību, Bāriņtiesas locekļu noslodzi un attaisnotu prombūtni, 2023. gada 14. un 15. jūnijā pieņemtais lēmums Jums tiks nosūtīts 2023. gada 7. augustā.

Secināms, ka Bāriņtiesa nav spējusi ievērot Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumu Nr.1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi" 70. punktā noteikto termiņu lēmuma izsniegšanai Bāriņtiesas darba organizācijas dēļ.

⁵ Turpat

[4.5] Attiecībā uz Bāriņtiesas 2023. gada 18. janvāra lēmumu, ar kuru atzīts, ka bērna interesēs nav noteikt dzīvesvietu Jums, bet pie tēva, nosakot Jums saskarsmes kārtību ar dēlu, Tiesa ir atzinusi, ka Bāriņtiesa pieļāvusi būtisku procesuālu pārkāpumu lēmuma pieņemšanā, nepaziņojot lietas dalībniekiem, ka tiks skatīts jautājums arī par bērna dzīvesvietas noteikšanu. Tiesa arī noskaidrojusi, ka Bāriņtiesas sēdē nav lemts jautājums par bērna dzīvesvietas noteikšanu. Ņemot vērā pieļautos procesuālos pārkāpumus, Tiesa uzlikusi pienākumu Bāriņtiesai sniegt jaunu atzinumu.

Secināms, ka Tiesa ir pierādījusi Bāriņtiesas pieļautos būtiskus procesuālus pārkāpumus lēmuma pieņemšanā par atzinuma sniegšanu pēc Tiesas pieprasījuma.

Bāriņtiesas rīcība, pieļaujot būtiskus procesuālus pārkāpumus lēmuma pieņemšanā, radīja apstākļus, kuru dēļ Tiesa bija kavēta izskatīt civillietu Nr. [...] pēc būtības, jo lietā nebija obligāts pierādījums – Bāriņtiesas atzinums. Bāriņtiesas lēmuma iztrūkuma dēļ civillietā virzība nenotika no 2023. gada 18. janvāra līdz 2023. gada 30. augustam – gandrīz septiņus mēnešus.

Tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā (ātrā un efektīvā procesā) ir viens no tiesību uz taisnīgu tiesu pamatelementiem. Lai gan procesā ir paredzēts pagaidu noregulējums, lietas izskatīšanas termiņam kopumā jābūt saprātīgam. Piemērojot pagaidu regulējumu, tikai daļēji iespējams risināt personas tiesību uz pieeju tiesai iespējamu aizskārumu.⁶ Pagaidu regulējums nevar tikt piemērots nesamērīgi ilgi. Turklāt, jo ilgāk spēkā ir pagaidu noregulējums, jo vairāk tas rada risku tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošanu. Bērnam, izveidojoties dzīves videi (izglītības iestāde, pulciņi, draugi u.c.) pie viena no vecākiem, ir maz ticams, ka tiesa, vērtējot faktiskos apstākļus pēc pagaidu noregulējuma, kurš īstenots gadu un ilgāk, varētu rast argumentus bērna dzīvesvietas maiņai, ja vien nekonstatētu bērna tiesību būtiskus pārkāpumus (piemēram, vardarbību pret bērnu).

Arī Latvijas Republikas Senāts 2021. gada [...] spriedumā lietā Nr. [...] SKC – [H]/2021 norādījis, jo ilgāk bērns atrodas kopā tikai ar vienu vecāku, jo lielāka pieķeršanās bērnam rodas tieši ar šo vecāku, un bērns ir vairāk pakļauts konkrētā vecāka ietekmei, tostarp tas atstāj arī tiešu ietekmi uz bērna viedokli par vecākiem.

⁶ R. Balodis u.c., Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011., 139. lpp.

Nemot vērā, ka civillietā Nr. [...] Tiesai bija jāizšķir vecāku strīds par bērna dzīvesvietu un saskarsmes tiesību ar šķirti dzīvojošu vecāku, lieta skar bērnu un atstāj ietekmi uz viņa emocionālo stāvokli un attiecībām ar vecākiem, tātad skar bērna tiesības. Lai iespējami labākā veidā aizsargātu bērnus, likumdevējs ir paredzējis lietas, kas skar aizgādības un saskarsmes tiesības tiek izskatītas ārpus kārtas.

Pārbaudes lietu pabeidzu, konstatējot:

- 1) labas pārvaldības principa pārkāpumu **Rīgas valstspilsētas pašvaldības bāriņtiesas** darbā, neievērojot normatīvajos aktos noteiktos termiņus lietās par atzinumu sniegšanu tiesai un lēmumu izsniegšanu, tā kavējot Tiesas darbu civillietā Nr. [...];
- 2) labas pārvaldības principa un tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu Rīgas rajona tiesas darbā, neievērojot Civilprocesa likuma 46. pantā paredzēto par procesuālo termiņu noteikšanu Bāriņtiesai atzinuma sniegšanai un nenodrošinot pušu tiesības – saprātīgu termiņu iebildumu un pierādījumu iesniegšanai par Bāriņtiesas atzinumiem.

Pamatojoties uz pārbaudes lietā noskaidroto un Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 3. punktā noteikto tiesībsarga kompetenci iesniegt priekšlikumus, kas veicina bērna tiesību ievērošanu, aicinu **Rīgas valstspilsētas pašvaldības bāriņtiesu**:

- 1) ievērot normatīvajos aktos noteiktos procesuālos termiņus lietās par atzinuma sniegšanu pēc tiesas pieprasījuma un lēmumu izsniegšanā;
- 2) nepieļaut tādu rīcību, kas varētu kavēt tiesu darbu civillietās, kas skar bērna tiesības.

Rīgas pilsētas tiesu:

- 1) ievērot Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20. panta trešajā daļā noteikto un lietas, kas saistītas ar bērna tiesību un interešu nodrošināšanu, izskatīt ārpus kārtas saprātīgā termiņā;
- 2) pieprasot bāriņtiesām atzinumu civillietās, noteikt saprātīgus to sniegšanas termiņus, ievērojot normatīvajos aktos noteikto procesuālo kārtību to sagatavošanai un personu līdzdalības nodrošināšanu;
- 3) civillietās, kas skar bērna tiesības, noteikt tādus procesuālos termiņus, lai lietas dalībnieki spētu izmantot Civilprocesa likumā noteiktās tiesības un pienākumus.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons